

■ К@НТЫНЕНТЫ

ДАЦЯГНУЦЦА ДА ВЕДАЎ

Чаму непісьменнасць дасюль застаецца глабальнай праблемай?

На наступным тыдні ва ўсім свеце будзе адзначацца Міжнародны дзень пісьменнасці. З гэтай нагоды лаўрэатам з Канады, Калумбіі, Ірданіі, Пакістана і Паўднёвай Афрыкі будуць уручаны спецыяльныя прэміі ЮНЕСКА. Цырымонія адбудзецца ў штаб-кватэры арганізацыі. Яна будзе праходзіць у кантэксце Парадку дня ААН на перыяд да 2030 года. Сёлета галоўнай тэмай глабальнага Дня вызначана «Пісьменнасць у лічбавым свеце». Мерапрыемства мае намер вывучыць, якім чынам сучасныя тэхналогіі могуць дапамагчы скараціць разрыв ва ўзроўні пісьменнасці, а таксама атрымаць больш дакладнае ўяўленне пра тое, якія навыкі неабходныя ў сучасным грамадстве. Гэтая праблема нават у XXI стагоддзі застаецца адной з самых вострых. Ці ўдасца ў рэшце рэшт ліквідаваць непісьменнасць?

Доля Індыі

Пісьменнасць на планеце павышаецца ў апошнія два дзесяці гадоў нізкімі тэмпамі і складае цяпер толькі 84%. Дасюль звыш 750 млн чалавек у розных краінах — прыкладна кожны дзесяты жыхар Зямлі — наогул не ўмеюць чытаць і пісаць, паведамляе даследчыцкі цэнтр амерыканскага сеткавага выдання «Глобаліст». Цэнтр падрыхтаваў даклад на аснове звестак Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры (ЮНЕСКА).

Ліквідацыя непісьменнасці ішла хуткімі тэмпамі пасля Другой сусветнай вайны, але ў XXI стагоддзі моцна запаволілася, адзначаюць эксперты. З 1950 па 1990 год пісьменнасць павялічылася з 56 да 76%, а ў наступныя дзесяці гадоў узрасла да 82%. Аднак пачынаючы з 2000-га гэты паказчык дадаў толькі 2%. На думку аўтараў даклада, гэта тлумачыцца ў цэлым вельмі нізкім узроўнем сацыяльна-эканамічнага развіцця краін Цэнтральнай Афрыкі і Заходняй Азіі, дзе пражываюць 597 млн чалавек, якія не ўмеюць чытаць і пісаць. «Яны складаюць звыш 70% усіх непісьменных людзей у свеце», — адзначаецца ў дакуменце.

Адзіны абнадзейваючы факт — гэта тое, што ўзровень пісьменнасці сярод моладзі ў дзяржавах Паўднёвай і Заходняй Азіі прыкметна вышэйшы, чым у старэйшага пакалення. У цэлым пісьменнасць сярод юнакоў і дзяўчат ва ўзросце ад 15 да 24 гадоў ва ўсім свеце, па інфармацыі статыстычнага інстытута ЮНЕСКА, складае цяпер 90%. «Гэты паказчык здаецца высокім, але ўсё роўна ён азначае, што 126 млн маладых людзей не ўмеюць чытаць і пісаць», — адзначаюць эксперты даследчага цэнтра «Глобаліст». Яны таксама звяртаюць увагу, што ў цэлым пісьменнасць сярод юнакоў на 6% вышэйшая, чым сярод дзяўчат, а самы вялікі разрыв у гэтай вобласці назіраецца, натуральна, у самых бедных краінах.

Амаль дзве трэці ад агульнай колькасці непісьменных людзей на планеце складаюць жанчыны. Звыш 30% з іх (187 млн) жывуць у Індыі, паведамляецца ў апублікаваным ЮНЕСКА глабальным маніторынгавым дакладзе «Адукацыя для ўсіх» (Education For All Global Monitoring Report (GMR)). У гэтай краіне наогул налічваецца самая вялікая колькасць непісьменных жыхароў — 286 млн чалавек. Хоць колькасць пісьменных тут выра-

ла з 48% у 1991 годзе да 63% у 2006-м, «рост агульнай колькасці насельніцтва звёў на нішто гэтыя поспехі, і колькасць непісьменных дарослых людзей не змянілася». Нізкая пісьменнасць з'яўляецца адным з важных фактараў, якія тармозяць развіццё краіны, адзначаецца ў GMR.

На дзесяць краін прыпадае больш за дзве трэці усіх непісьменных жыхароў планеты. Далей у гэтым пераліку ідуць Кітай (54 млн), Пакістан (52 млн), Бангладэш (44 млн), Нігерыя (41 млн), Эфіопія (27 млн), Егіпет (15 млн), Бразілія (13 млн), Інданезія (12 млн) і Дэмакратычная Рэспубліка Конга (12 млн). У шэрагу дзяржаў (акрамя Індыі, гэта Пакістан, Марока, Маўрытанія і краіны Афрыкі, размешчаныя на поўдзень ад Сахары) менш за палову ад агульнай колькасці дзяцей атрымліваюць пачатковую адукацыю.

Па абодва бакі Атлантыкі

Глабальная праблема, як ні дзіўна, не абмінула і рэспэктабельны Стары Свет. У 2012 годзе Еўракамісія замовіла экспертам даклад, па выніках якога аказалася, што ў адным толькі Еўрапейскім саюзе 75 млн дарослых людзей не ўмеюць ні пісаць, ні чытаць. З іх 7,5 млн — грамадзяне Германіі. Паводле звестак Цэнтральнага інстытута статыстыкі (ISTAT, Istituto centrale di Statistica), 6 мільянаў італьянцаў з'яўляюцца непісьменнымі. Гэта адпавядае 12% насельніцтва ў параўнанні з 7,5% людзей з вышэйшай адукацыяй. 66% італьянцаў ледзь умеюць чытаць і пісаць, не валодаючы дастатковымі і адмысловымі ведамі для ўдзелу ў стваральнай

дзейнасці і развіцці эканомікі. Як сцвярджаюць эксперты, ад 20 да 25% італьянскіх дзяцей выходзяць з сярэдняй школы, практычна не ўмеючы ні чытаць, ні пісаць, што сведчыць пра нізкі ўзровень падрыхтоўкі навучэнцаў у італьянскіх школах.

У Нідэрландах становіцца ўсё больш людзей, якія з цяжкасцю могуць чытаць і пісаць. У цэлым па краіне налічваецца 1,3 млн малапісьменных ва ўзросце ад 15 да 65 гадоў. Гэта 10% працаздольнага насельніцтва краіны. За апошнія 5 гадоў колькасць такіх людзей павялічылася на 200 тыс. Малапісьменныя сутыкаюцца з самымі рознымі праблемамі: дзеці не могуць чытаць услях, дарослыя не могуць запяўняць неабходныя фармуляры ў розных інстанцыях, карыстацца банкаматамі, не могуць атрымаць працу або прасоўвацца ўверх па службе.

Яшчэ ў 2006 годзе аддзяленне брытанскага міністэрства адукацыі паведаміла, што 47% школьнікаў кінупі школу ў 16 гадоў, не дасягнуўшы базавага ўзроўню ў матэматыцы, і 42% не ў стане дасягнуць базавага ўзроўню англійскай мовы. Штогод брытанскія сярэдня школы адпраўляюць у жыццё больш як 100 тыс. функцыянальна непісьменных выпускнікоў. У 1985-м у ЗША падрыхтавалі аналітыку, з якой вынікала, што ад 23 да 30 млн амерыканцаў непісьменныя цалкам, а часткова — ад 35 да 54 млн.

На вяршыні рэйтыngu

«Лічбавыя тэхналогіі пранікаюць ва ўсе сферы нашага жыцця, карэным чынам мяняючы наша жыццё, працу, навучанне і зносіны», — заявіла генеральны дырэктар ЮНЕСКА Ірына Бокава ў сваім пасланні з нагоды Міжнароднага дня пісьменнасці. Яна падкрэсліла важнасць пераасэнсавання і ўдасканалення навыкаў, неабходных для ўдзелу ў лічбавым грамадстве: «Гэтыя новыя тэхналогіі даюць нам новыя шырокія магчымасці для паляпшэння якасці нашага жыцця і ўстанаўлення стратэгічных адносін на глабальным узроўні. Аднак яны таксама могуць узмацніць маргіналізацыю тых, каму не хапае асноўных навыкаў, такіх як пісьменнасць, неабходных для жыцця ў лічбавым свеце».

І яшчэ. На падставе даных аб пісьменнасці сярод дарослага насельніцтва Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры быў складзены спіс краін па ўзроўні пісьменнасці. У глабальны «топ-ліст» увайшло больш чым 170 краін. Беларусь у гэтым рэйтыngu ўваходзіць у першую пяцёрку.

Захар БУРАК. burak@zviazda.by

■ Навігатар

ШТО ЧЫТАЮЦЬ І КОЛЬКІ КУПЛЯЮЦЬ

Самыя прадаваныя кнігі ў гісторыі

Хоць на літаратурны густ і колер таварышаў няма і быць не можа, існуе такая рэч, як продаж кніг — па іх можна вызначыць, што менавіта падабаецца чытацкай публіцы. Прадстаўляем вам увазе дзясяткі кніг-бестселераў (г. зн. тых, якія былі прададзеныя, а не надрукаваныя), якія не толькі належаць да залатога фонду сусветнай літаратуры (хоць далёка не ўсе), але і ў літаральным сэнсе асацілі іх аўтараў. Гэты спіс не прэтэндуе на фундаментальны, і некаторыя яго пазіцыі могуць быць справедліва аспрэчаны, але асноўныя яго складнікі маюць менавіта пададзены тыражы ці блізка да іх. У гэтым спісе не будзе такіх рэлігійных кніг, як Біблія і Каран, хоць яны і самыя друкаваныя. Так, паводле Кнігі рэкордаў Гінеса, адной толькі Бібліі за ўсю гісторыю было надрукавана каля 6 мільярдаў асобнікаў!

1. «Дон Кіхот»

Даволі нечакана, але згодна з меркаваннямі многіх спецыялістаў прыгоды «хітраватага дальга Дон Кіхота Ламанчскага», якія былі ўпершыню выдадзеныя ў 1612 годзе і якія перавярнулі ўяўленні чытача пра літаратуру, прэтэндуецца на лідарства. «Дон Кіхот» быў адным з першых шырока вядомых твораў, якія можна назваць белетрыстыкай — да яго практычна ўсе кнігі, што выдаваліся, былі прысвечаны тэалогіі альбо навуцы. Вось ужо больш за чатыры стагоддзі чытачы захапляюцца раманаў Сервантэса, які стаў адной з самых папулярных кніг у гісторыі чалавецтва. Вядома, дакладны лік продажаў вызначыць немагчыма, да цяперашняга часу не захавалася практычна ніякіх звестак пра першыя выданні кнігі. Лічба ў 500 млн асобнікаў, пра якую кажуць некаторыя даследчыкі творчасці пісьменніка, таксама вельмі прыблізная, але менавіта яна блізкая да рэальнай.

2. «Сіньхуа Цзыдзянь»

Тлумачальны слоўнік кітайскіх іерогліфаў, упершыню выдадзены ў 1953-м го-

дзе, да гэтага часу з'яўляецца настольнай кнігай для кітайскіх школьнікаў. «Сіньхуа Цзыдзянь» — мабыць, самы папулярны слоўнік у свеце і адзіны даведнік, які можа пахваліцца сотнямі (прыкладна каля 400) мільянаў прададзеных асобнікаў.

3. «Аповесць аб двух гарадах»

У сваім рамана, апублікаваным у 1859-м годзе, Чарльз Дыкенс, прызнаны класік сусветнай літаратуры, даследуе класавую барацьбу, якая стала прычынай Французскай рэвалюцыі. Брытанец адным з першых сярод уладароў літаратурных дум выказаў здагадку, што рэвалюцыянеры часцяком паводзяць сябе значна горш за прадаўнікоў буржуазіі, якія яны ненавідзяць. За апошнія 150 гадоў гэта твор выдаваўся ці не сотні разоў, таму пра колькасць прададзеных кніг можна гаварыць вельмі прыблізна, але большасць спецыялістаў сыходзяцца ў меркаванні, што іх не менш за 200 млн. Не дзіўна, бо ў многіх краінах «Аповесць» уваходзіць у школьную праграму абавязковых да прачытання кніг.

4. «Уладар пярэсёнкаў»

Эпыхальную працу Джона Рональда Толкіна можна назваць асноватворнай кнігай шалёна папулярнага ў наш час жанру фэнтэзі. Першапачаткова «Уладар пярэсёнкаў» быў задуманы як цэльны раман, аднак яго першы выдавец у 1954 годзе вырашыў падзяліць даволі аб'ёмны твор на тры кнігі. Большая частка накладаў рамана прадавалася ў выглядзе трылогіі, у тым ліку — у падарункавых наборах, а іх агульная прададзеная колькасць пераваліла зараз за 150 млн асобнікаў.

5. «Гары Потэр і філасофскі камень»

Наклады першага тома прыгод юнага чараўніка, створанай англійскай пісьменніцай Джан Роўлінг, да гэтага часу невядомыя, нягледзячы на тое, што «Гары Потэр і філасофскі камень» пабачыў свет у 1997 годзе, калі ўжо існавалі метады адсочвання продажаў. Выдаўцы з розных краін сцвярджаюць, што іх не менш за 200 млн. Не дзіўна, бо ў многіх краінах «Аповесць» уваходзіць у школьную праграму абавязковых да прачытання кніг.

6. «Дзесяць негрыцят»

Першы асобнік чарговага дэтэктыўнага рамана геніяльнай Агаты Крысці з'явіліся на прылаўках кнігарняў у 1939 годзе. У кнізе апісваецца серыя забойстваў, кожнае з якіх містычным чынам адпавядае эпизодам жартоўнага дзіцячага вершыка. Як у выпадку з кнігамі іншых папулярных пісьменнікаў, лічбы продажаў вельмі прыбліжныя. Агата Крысці ўваходзіць у лік самых папулярных аўтараў у свеце — наклады адных толькі «Негрыцят» перавышаюць 100 млн асобнікаў, а агульная колькасць прададзеных твораў пісьменніцы складае прыкладна 1 млрд.

7. «Сон у чырвоным цераме»

Раман, які расказвае аб кітайскай сям'і, што жыла ў часы праўлення дынастыі Цын, выйшаў у 1791 годзе. Дзякуючы гэтаму твору яго аўтар Цаа Сюэцін стаў адным з класікаў кітайскай літаратуры. «Сну» прысвечаны мноства даследаванняў і мануграфіяў, але, нягледзячы на ўсю сваю «акадэмічнасць», раман дагэтуль застаецца запатрабаваным — пра гэта красамоўна сведчаць продажы кнігі прыкладна ў 100 млн асобнікаў. «Сон» карыстаецца шалёнай папулярнасцю не толькі ў Паднябеснай, але і ва ўсім свеце, таму многія спецыялісты мяркуюць, што колькасць прададзеных асобнікаў крыху заніжана.

8. «Маленькі прынц»

Любоў чытацкай публікі да дзіўнаватой, але чароўнай прыпавесці пра прыгоды маленькага прынца, які клапоціцца пра капрызную ружу, прыбірае раницамі сваю планету і старанна шукае сярод намалёваных баранчыкаў патрэбнага, можна растлумачыць толькі чараўніцтвам. «Прынц» упершыню апублікаваны ў 1943 годзе на радзіме аўтара, у Францыі, і з тых часоў кніга была перакладзеная на мноства моў і вытрымала не адзін дзясяткі перавыданняў, а ў гонар лірычнага героя аповесці-казкі Антуана дэ Сэнт-Экзюперы нават названы адзін з астероідаў. Даследчыкі па-рознаму ацэньваюць колькасць прададзеных копіяў «Прынца» — паводле адных звестак, іх каля 80 млн, іншыя кажуць пра 200 млн, так ці інакш цудоўная казка была і застаецца адным з самых папулярных у свеце твораў, менавіта з яго філолагі рацяць пачынаць вывучэнне французскай мовы.

9. «Леў, вядзьмарка і адзежная шафа»

Першая кніга з серыі «Хронікі Нарніі», створанай Клайвам Льюісам, была выпушчана ў 1950 годзе. Першапачаткова яна задумвалася як твор

для дзяцей, але раман з рэлігійна-містычным ухілам, напісаны ў гады Другой сусветнай вайны, стаў адным з самых значных фэнтэзіічных твораў у гісторыі і налічвае каля 85 мільянаў асобнікаў. У «Льве» чэрпала сваё натхненне ў тым ліку і Роўлінг. У апошні час назіраецца ўсплёск цікавасці да фантастычнай сагі Льюіса з боку шырокай грамадскасці, не ў апошняю чаргу дзякуючы маляўнічым валудскім экранізацыям.

10. «Код да Вінчы»

Містычны трылер Дэна Браўна, які выйшаў у 2003 годзе, на працягу некалькі гадоў з'яўляецца яблыкам разладу для крытыкаў і чытачоў. Адны кажуць пра мастацкія вартасці «Кода», іншыя плююць ад гістарычных ляпаў і нацягнутых паваротаў сюжэту. Пасля выхаду на экраны аднайменнай кінастужкі з Томам Хэнксам у галоўнай ролі каталіцкая царква заняла вельмі жорсткую пазіцыю ў адносінах да фільма і рамана-асновы, што паслужыла Браўну добрую службу ў плане рэкламы — продажы кнігі рэзка пайшлі ўгору і складоў каля 80 мільянаў.

Падрыхтаваў Іван КУПАРВАС. hvir@zviazda.by